

Inleiding

Seksualiteit is de gewoonste zaak van de wereld: zonder seksueel contact kan de mensheid zichzelf immers niet in stand houden. Ondanks het gegeven dat seksualiteit een onmiskenbaar en belangrijk onderdeel is van het menselijk leven, is het geen onderwerp waarover gemakkelijk gesproken wordt. Mensen kunnen zich ook schamen voor aspecten van hun seksualiteit. Normen over wat 'decent' seksueel gedrag is en het feitelijke gedrag komen dan ook lang niet altijd overeen. Zo kwam de mediëvist Herman Pleij ooit tot de ironische conclusie dat wanneer de middeleeuwse mens zich daadwerkelijk aan de toen geldende normen omtrent seksueel gedrag had gehouden, er om en nabij de Verlichting hier geen mensen meer zouden hebben gewoond (Pleij 2017). Nu zou je denken dat aan de biologie rondom seksualiteit in de loop der tijd niet veel veranderd is, maar ook dat is niet helemaal waar. Denk alleen al eens aan de opkomst van anticonceptiemiddelen, die de relatie tussen seksualiteit en voortplanting voorgoed veranderd heeft. De antropologe en futurologe Roanne van Voorst (2022) werpt een eveneens lezenswaardige blik in de (nabije) toekomst en laat ons zien dat onze seksualiteit ook anders wordt door techniek: tegenwoordig hebben we online cupido's en kunnen we 'het' doen met robots.

Hoe we over seksuele grenzen denken, is ook niet in steen gehouwen. Normen veranderen in de loop der tijd. Dat hebben we kunnen waarnemen rondom de opkomst van de hashtag #MeToo. Toen de Amerikaanse actrice Alyssa Milano op 15 oktober 2017 naar aanleiding van het misbruik door de filmproducent Harvey Weinstein de hashtag #MeToo de wereld in slingerde, kon zij waarschijnlijk niet bevroeden hoe hoog de golven zouden worden, nadat zij deze spreekwoordelijke steen in het water had gegooid. Haar boodschap sprak miljoenen mensen over de hele wereld aan: er moest iets gebeuren tegen seksueel grensoverschrijdend gedrag. Zo kon het niet langer. Maar, er kwam ook kritiek. Milano was zich er aanvankelijk niet van bewust dat de zwarte activiste Tarana Burke al eerder van die hashtag gebruik had gemaakt. Vanuit Afro-Amerikaanse hoek kwam dan ook al snel het verwijt dat de #MeToo-beweging die in 2017 in gang werd gezet, niet inclusief genoeg zou zijn. Hoewel Milano volop erkenning heeft getoond voor het pionierswerk van Burke, kwam er wat betreft die inclusiviteit meer commentaar: Hoe zat het bijvoorbeeld met het

slachtofferschap van sekswerkers? En mannen dan? Konden die niet meer zijn dan plegers? Zouden zij niet ook slachtoffer kunnen zijn? Waarom zouden we mannen niet ook meer aanspreken als medestander in de aanpak van seksueel grensoverschrijdend gedrag (Van Tricht 2018; Reinicke 2022)? En terwijl het over het algemeen van groot belang werd geacht dat serieuze aandacht voor seksueel geweld werd gevraagd, was het toch ook niet exact duidelijk waar de grenzen dan liggen: de excessen wel, maar er werd ook onderkend dat er een grijs gebied is. Een ander belangrijk kritiekpunt dat veelvuldig te berde werd gebracht, had te maken met de lang niet altijd zorgvuldige omgang met mensen die beschuldigd werden van grensoverschrijdend gedrag. Met hen werd en wordt online dikwijls verre van zachtzinnig afgerekend, zonder dat aan de basisprincipes van een *fair trial* is voldaan (Janssen 2018; Althoff 2021).

Inmiddels ligt het moment dat door de actie van Milano de hashtag #MeToo wereldberoemd zou worden alweer vijf jaar achter ons. Dat was voor de redactie van *Justitiële verkenningen* reden om eens een pas op de plaats te maken. Waar staan we in Nederland met de aanpak van seksueel grensoverschrijdend gedrag?

Voorkomen is beter dan genezen. Om die reden opent dit themanummer met een bijdrage van **Willy van Berlo** van Rutgers, een expertisecentrum over seksualiteit. Want, wat is er nodig om tot een goede preventie te komen? De praktijk leert namelijk dat het niet zo makkelijk is om te spreken over seksualiteit en grenzen.

Mocht er sprake zijn van grensoverschrijding, dan moet die situatie onderzocht worden. Maar hoe doe je dat? **Marjan Olfers en Anton van Wijk** zijn de oprichters van Verinorm, een onderzoeksbureau op het terrein van sociale veiligheid en integriteit. Zij hebben ruime ervaring opgedaan met onderzoek naar grensoverschrijdend gedrag, al dan niet seksueel. Soms is het zonneklaar dat grenzen overschreden zijn, maar dat is lang niet altijd het geval. Er is sprake van een grijs gebied en normen zijn ook aan verandering onderhevig. Hoe doe je hier dan onderzoek naar? Hoe kunnen bewijs en onderbouwing van beschuldigingen worden geleverd?

#MeToo mag zich in een enorme belangstelling verheugen, maar brengt al die aandacht ons alleen maar goeds? **Eveline Schippers, Larissa Hoogsteder en Nienke Smeets** zijn verbonden aan de Waag, een centrum voor ambulante forensische geestelijke gezondheidszorg

waar ook plegers van seksueel grensoverschrijdend gedrag worden behandeld. Aan de medewerkers en de cliënten van die instelling is de invloed van #MeToo ook niet voorbijgegaan. In hun bijdrage gaan ze in op de prikkelende vraag wat die enorme aandacht voor seksueel grensoverschrijdend gedrag voor gevolgen heeft voor de behandeling van plegers. Helpt al die aandacht, of werkt die aandacht vooral stigmatisering in de hand?

Die laatste vraag brengt ons bij de bijdrage van *Chantal van den Berg en Marleen Gorissen*. Zij hebben onderzoek gedaan naar e-shaming van zedendelinquenten. Met een spreekwoordelijke druk op de knop kunnen mensen online worden beticht van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Het moge duidelijk zijn dat daar lang niet altijd een gedegen onderzoek aan vooraf is gegaan. Dit is een aspect van #MeToo dat als zeer negatief wordt gezien.

Een aantal bijdragen is gewijd aan juridische aspecten in de omgang met #MeToo. Daar waar grenzen worden overschreden, doen slachtoffers immers ook een beroep op het recht. Allereerst neemt strafrecht-specialist *Jeroen ten Voorde* de lezer mee naar de wereld van het strafrecht. Hij laat zien dat achter actuele wijzigingen in de omgang met seksuele misdrijven een veranderende kijk zit op dit soort delicten. Met name de gedachten over schuld en instemming zijn veranderd. *Manon van der Meer* hield tot slot een dubbelinterview met Mariëtte Hamer, de onafhankelijke regeringscommissaris grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld, en Janine Janssen, onderzoeker op het gebied van geweld in afhankelijkheidsrelaties en gastredacteur van dit themanummer van *Justitiële verkenningen*. In hoeverre is er met de komst van de hashtag #MeToo daadwerkelijk sprake van iets nieuws onder de zon? Wat motiveert beiden om zich in te zetten voor de preventie en aanpak van seksueel en ander grensoverschrijdend gedrag? En hoe moeten we verder?

Hoewel in dit themanummer met name op de problematische kanten van seksualiteit wordt ingegaan sinds de hashtag #MeToo de wereld over ging, is het tot slot belangrijk om wederom te benadrukken dat seksualiteit in feite de gewoonste zaak van de wereld is. Het is een onmiskenbaar onderdeel van de menselijke levensloop en samenleving. Laten we vooral ook niet vergeten hoe mooi en waardevol het is.

Janine Janssen *

Literatuur

Althoff 2021

M. Althoff, 'Naming and shaming seksueel geweld – #MeToo als politieke beweging?', *Tijdschrift over Cultuur & Criminaliteit* (11) 2021, afl. 3, p. 16-32.

Janssen 2018

J. Janssen, 'Eén jaar na #MeToo: hoe nu verder? Een blik vanuit een criminologisch perspectief', *Tijdschrift voor Seksuologie* (42) 2018, afl. 3.

Pleij 2017

H. Pleij, *Geluk? Van hemelse gave tot hebbeding*, Amsterdam: Stichting CPNB 2017.

Reinicke 2022

K. Reinicke, *Men after #MeToo. Being an ally in the fight against sexual harassment*, Cham: Palgrave Macmillan 2022.

Van Tricht 2018

J. van Tricht, *Waarom feminisme goed is voor mannen*, Amsterdam: Uitgeverij Atlas Contact 2018.

Van Voorst 2022

R. van Voorst, *Met z'n zessen in bed. De toekomst van liefde – van polyamorie tot relatiepillen*, Amsterdam: Uitgeverij Podium 2022.

* Prof. dr. J. Janssen is bijzonder hoogleraar Rechtsantropologie aan de Open Universiteit, lector Veiligheid in afhankelijkheidsrelaties aan Avans Hogeschool en de Politieacademie, en hoofd onderzoek van het Landelijk Expertise Centrum Eer Gerelateerd Geweld van de Nationale Politie.